

13.00.00 - Pedagogika

SO'ROVNOMAGA ASOSLANGAN TADQIQOTLARNI TASHKIL ETISH METODIKASI

Isakulova Nilufar Janikulovna

Pedagogika fanlari doktori, professor

O'zbekiston Davlat Jahon tillari universiteti professori

isaqulova@yandex.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada so'rovnoma asoslangan tadqiqotlarni tashkil etish metodikasi bayom etolgan. Shuningdek, so'rovnoma turlari, ularning mazmun-mohiyati, Google platformasida o'tkazilgan so'rovnoma yoritilgan.

Kalit so'zlar: so'rovnoma metodologiyasi, so'rovnoma, intervyu, anketa-so'rovnoma, bepul intervyu, aniqlashtirishga yo'naltirilgan intervyu, ekspert so'rovnomasi.

METHODOLOGY OF ORGANIZING RESEARCH BASED ON QUESTIONNAIRES

Isakulova Nilufar Janikulovna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Professor at Uzbekistan State University of World Languages

Abstract. This article presents the methodology for organizing research based on questionnaires. Different types of questionnaires, their content and essence are discussed, as well as questionnaires conducted on the Google platform.

Keywords: questionnaire methodology, questionnaire, interview, questionnaire survey, free interview, clarifying interview, expert questionnaire.

МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ ИССЛЕДОВАНИЙ НА ОСНОВЕ АНКЕТИРОВАНИЯ

Исакулова Нилуфар Жаникуловна

доктор педагогических наук, профессор

Профессор Узбекского государственного университета мировых языков

Аннотация. В данной статье представлена методика организации исследований на основе анкетирования. Рассматриваются различные типы анкет, их содержание и сущность, а также анкеты, проведенные на платформе Google.

Ключевые слова: методология анкетирования, анкета, интервью, анкета-опросник, бесплатное интервью, интервью, направленное на уточнение, экспертное анкетирование.

KIRISH. So'rovnoma metodologiyasi “so'rov usullarini o'rganish” hisoblanadi. Odamlar ishtirokidagi so'rovlarga e'tibor qaratadigan amaliy statistika sohasi sifatida so'rov metodologiyasi populyatsiyadan individual birliklarni tanlab olishni va so'rovnoma ma'lumotlarini yig'ish usullarini, masalan, so'rovnoma tuzish va so'rov javoblarining soni va aniqligini oshirish usullarini o'rganadi. So'rov metodologiyasi bir yoki bir nechta savollarni beradigan vositalar yoki jarayonlarga qaratilgan bo'lib, ularga javob berilishi mumkin yoki bo'lmasligi mumkin.

Tadqiqotchilar o'rganilayotgan jarayonlar to'g'risida statistik xulosalar chiqarish uchun statistik so'rovnomalarni o'tkazadilar; bunday xulosalar ishlatilgan so'rov savollariga juda bog'liq. Jamoatchilik fikri so'rovnomalari, sog'liqni saqlash tadqiqotlari, marketing tadqiqotlari, hukumat so'rovnomalari va aholini ro'yxatga olish - bu aholi haqidagi savollarga javob berish uchun so'rovnoma metodologiyasidan foydalanadigan miqdoriy tadqiqotlarning namunalari. So'rovnomalarda marketing tadqiqotlari, psixologiya, sog'liqni saqlash xizmatlari va sotsiologiya kabi barcha turdagi jamoat ma'lumotlari va tadqiqot sohalari uchun muhim ma'lumotlarni taqdim etadi [5].

TADQIQOT USULLARI. So'rovnoma – bu tadqiqotchining suhbatdoshlar (respondentlar) bilan bevosita yoki bilvosita o'zaro ta'siriga asoslangan dastlabki ma'lumotlarni to'plashning sotsiologik usuli [6]. So'rovnomaning asosiy turlari mavjud:

intervyu. Tadqiqotchining respondent bilan bevosita aloqasi jarayonida ma'lumot olish. Tadqiqotchining o'zi savollar beradi va olingan javoblarni yozib oladi;

anketa-so'rovnoma. So'rovnoma yordamida yozma ravishda o'tkazilgan so'rovnoma[1].

Turli usullar respondentlarning javob berish usulini o'zgartiradigan rejim effektlarini yaratadi va turli usullar turli xil afzalliklarga ega. Amaliyotda eng keng tarqalgan so'rovnomalarni quyidagicha umumlashtirish mumkin (1-расмга қараи):

1-rasm. Amaliyotda eng keng tarqalgan so'rovnomalar

Faqat tajribali sotsiologlar (va hatto har doim ham emas) bepul va o'rganish suhbatlaridan foydalanadilar. Suhbatdosh oldindan ishlab chiqilgan vositasiz tadqiqot vazifalariga mos keladigan ma'lumotlarni to'plash muammosiga duch kelganda, bunday *intervyu bepul* deb nomlanadi. Bu yerda sotsiolog savollarni tanlashda, ularning tartibini, sonini va ifoda etish usullarini, shuningdek ma'lumotni tuzatish usullarini aniqlashda erkindir [2].

Tadqiqot dasturini ishlab chiqish bosqichida ishchi gipotezalarni shakllantirishni aniqlash va/yoki *aniqlashtirishga yo'naltirilgan intervyu* qo'llaniladi. Uning maqsadi nafaqat ob'ekt haqida ma'lumot olish, balki kelgusi tadqiqotda qanday ma'lumotlarni ishlab chiqarish kerakligini aniqlashdir. Shu bilan birga, suhbatdosh ham, respondent ham suhbat usullarini tanlashda erkindir [2].

Ekspert so'rovnomasi – o'rganilayotgan sohalaridagi mutaxassislarning tajribasi, bilimlari va sezgilaridan foydalanishga asoslangan dastlabki ma'lumotlarni to'plash [2].

Matbuot so'rovnomasi – davriy bosib chiqarish orqali amalga oshiriladigan so'rovnoma turi. Asosiy afzalliklari: so'rovnomada ishtirok etishning ixtiyoriyligi tufayli respondentlarning samaradorligi, ommaviyligi, samaradorligi, ochiqligi. Uning asosiy kamchiliklari: to'ldirilgan so'rovnomalarni qaytarishning past ko'rsatkichlari, ularni katta rad etish bilan kuchaytirilgan, savollarning kamligi, yopiq savollarning ustunligi, shkala, jadval,

dialog, nazorat va filtrlash savollaridan foydalanishning cheklangan imkoniyatlari, respondentga ta'sir qilish ehtimoli. boshqa shaxslar [2].

Pochta so'rovnomasi – o'rganilayotgan ob'ektni birgalikda vakili bo'lgan shaxslarga so'rovnomalarni (maxsus tanlangan manzillar bo'yicha) yuborishni o'z ichiga olgan pochta orqali so'rovnoma shakli [2].

Telefon so'rovnomasi – so'rovnoma va intervyuning o'ziga xos sintezi, odatda bitta shahar yoki boshqa aholi punkti doirasida ishlatiladi. Ushbu usuldan zamonaviy sharoitda foydalanishning mashhurligi, ayniqsa saylov tashkilotlari davrida ortib bormoqda [2].

Televizion ekspress so'rovnomasi - yetakchi siyosiy televizion dasturlar tomonidan qo'llaniladigan sotsiologik ma'lumotdan ko'ra ko'proq sotsiologik ma'lumot to'plash usuli [2].

Anketa – bu respondent javob berishi kerak bo'lgan savollar ro'yxati. Anketani tuzishdan oldin respondentning psixologiyasini hisobga olish, uning savolning u yoki bu shakliga munosabatini, samimiylilik darajasini va aniq javobni shakllantirish qobiliyatini taxmin qilish uchun katta tadqiqot ishlari olib boriladi. Javoblar to'plami o'rganilayotgan muammoni tavsiflashi kerak. So'rovnoma-bu tadqiqotda so'rov o'tkazishning keng tarqalgan usuli. Uning afzalligi shundaki, javoblarni qayta ishlash natijasida o'rganilayotgan hodisaning miqdoriy, statistik xususiyatlarini olish, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash va modellashtirish mumkin. So'rovnoma - respondent tomonidan anketani (so'rovnoma varag'ini) mustaqil ravishda to'ldirishni va keyinchalik uni suhbatdoshga qaytarishni o'z ichiga olgan ma'lumotlarni to'plash usuli [3].

NATIJALAR. Tadqiqotda so'rovnoma namuna olish tamoyillari, ma'lumotlarni yig'ish vositalari, ma'lumotlarni statistik tuzatish va qayta ishlash, tizimli va tasodifiy so'rovnoma xatolariga olib kelishi mumkin bo'lgan ma'lumotlarni yakuniy tahlil qilishni aniqlashga qaratilgan. So'rovnoma metodologining eng muhim uslubiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

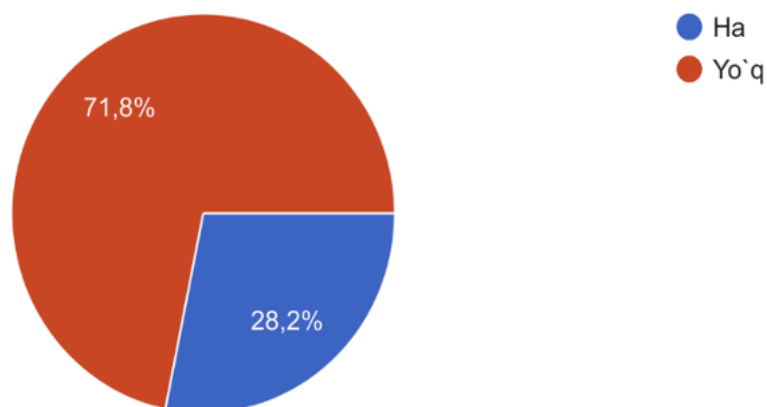
- namunaning asosiy ishtirokchilarini aniqlash va tanlash;
- tanlangan shaxslar bilan bog'laning va erishish qiyin bo'lgan (yoki javob berishni istamaydigan) odamlardan ma'lumotlarni to'plang;
- baholash va sinovdan o'tkazish uchun savollar;
- savol berish va javoblarni yig'ish rejimini tanlang;
- suhbatdoshlarni o'rgating va ularni kuzatib boring (agar ular ishtirok etsa);
- ma'lumotlar fayllarining aniqligi va ichki izchilligini tekshiring;
- aniqlangan xatolarni tuzatish uchun so'rov ballarini sozlang.
- so'rov ma'lumotlarini yangi ma'lumotlar manbalari bilan to'ldiring (agar kerak bo'lsa) [4].

MUNOZARA. Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida so‘rovnomaga asoslangan tadqiqotdan foydalandik. Mazkur eksperiment ishida axborotni yig‘ish, qayta ishlash, saqlash va tarqatish uchun mo‘ljallangan rasmiy, ijtimoiy-texnik, tashkiliy tizim sifatida axborot tizimlaridan foydalanishning o‘ziga xos xususiyatlari 71 nafar O‘zDJTU izlanuvchilari o‘rtasida Google platformasida so‘rovnomaga asoslangan master klass o‘tkazildi. Eksperimentning birinchi bosqichida sifat ko‘rsatkichi sifatida InLibrary, [Science Web](#), Sci-Hub, researchrabbitapp, mybib.com, Litmaps, Unilibrary, [Slib.uz](#) kabi axborot tizimlaridan master klass davomida amaliy metod loyihalashtirilib, foydalanildi.

InLibrary – Rossiya ilmiy iqtibos indeksi (RINS) bilan birlashtirilgan Rossiya ilmiy elektron kutubxonasi, ma'lumotlar bazasida 2023 yil oxiridan boshlab eLIBRARY.RU 50 milliondan ortiq ilmiy nashrlar mavjud, eLIBRARY.RU va RINS “ilmiy elektron kutubxona” kompaniyasi tomonidan ishlab chiqilgan va qo'llab-quvvatlanadi. Onlayn so‘rovnomamizda **inLibrary** ilmiy elektron kutubxonasiga izlanuvchilarning 28,2% a'zo bo'lgan 71,8% esa a'zo bo'lmaganligi aniqlandi (2-rasmga qarang):

inLibrary ilmiy elektron kutubxonasiga a'zo bo'lgansizmi?

71 OTBET

2-rasm. Izlanuvchilarning inLibrary ilmiy elektron kutubxonasiga a'zoligi natijalari

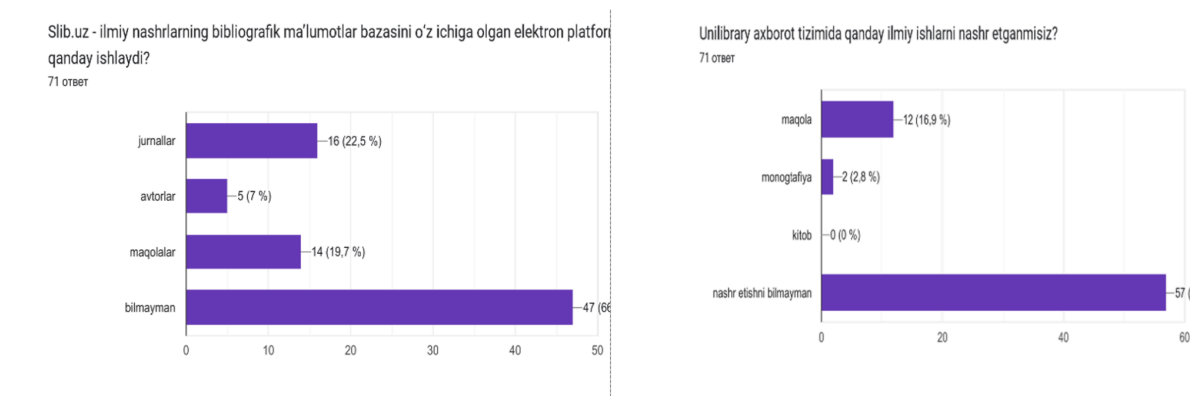
Scienceweb elektron platformada foydalanuvchilarni shaxsiy kabinetlarida ular tomonidan chop etilgan ilmiy ishlarni partfoliosi tashkil etilganligi ularning ilmiy ishlarini qulay tarzda arxivi va reyestrini yuritishga ko‘mak beradi. Bundan tashqari ilmiy xodimning ilmiy natijalariga qiziqishlar va o‘quvchilar sonini ko‘rib borishlari hamda shu orqali

hamkorlikda yangi ilmiy natijalarga erishishiga ko‘maklashuvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Hozirgi vaqtda tizimda qayta ishlanishi mumkin bo‘lgan ma’lumotlarning hajmi 100 dan ortiq ilmiy-tadqiqot tashkilotlari va oliy o‘quv yurtlariga qarashli 190 dan ortiq ilmiy jurnallarni, 10000 dan ortiq ilmiy nashrlarning faol mualliflarini qamrab oladi. [Scienceweb – O‘zbekiston ilmiy tadqiqotlar milliy bazasi](#)dan izlanuvchilarning 53,5% xabardor va 46,5% xabardor emasligi hamda mazkur milliy platformadan foydalanishi 60,6% izlanuvchilar bilmasligi aniqlandi (3-rasmga qarang):

3-rasm. Izlanuvchilarning Scienceweb milliy bazadan foydalanish natijalari

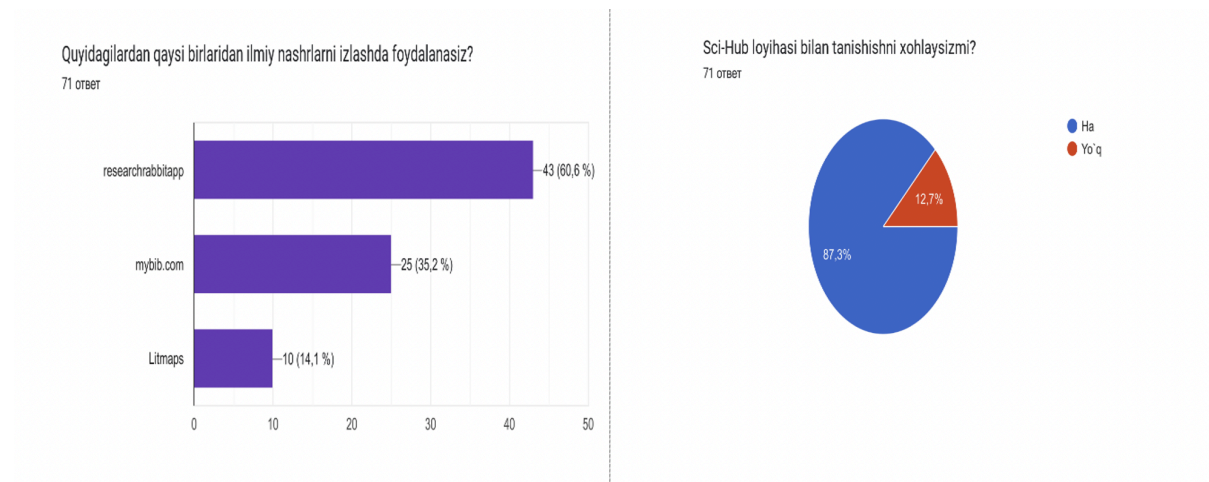
[Slib.uz](#) va Unilibrary axborot tizimi ishlashi hamda mazkur tizimlarda ilmiy nashrlarni nashr etish masalalari ham quyidagi 4-rasmga aniqlandi (4-rasmga qarang):

4-rasm. Izlanuvchilarning [Slib.uz](#) va Unilibrary axborot tizimidan foydalanish natijalari

Izlanuvchilarning Sci-Hub, researchrabbitapp, mybib.com, Litmaps kabi axborot tizimlardagi ilmiy nashrlardan o‘z tadqiqotlarida foydalanishi ham aniqlandi. Izlanuvchilarning researchrabbitapp axborot tizimidan 60,6%i, mybib.com axborot tizimidan 35,2%i, Litmaps axborot tizimidan 14,1%i o‘z tadqiqotlarida foydalanishi hamda Sci-Hub

loyihasidan esa 87,3% tanishishni xohlashi va 12,7 tanishishni xohlamasligi aniqlandi (5-rasmga qarang):

5-rasm. Izlanuvchilarning Sci-Hub, researchrabbittapp, mybib.com, Litmaps kabi axborot tizimlardan foydalanish natijalari

Ikkinchi ko'rsatkich – miqdor ko'rsatkichi esa [Crossref](#) – DOI, [Karl Malamud](#), [SCImago](#) reytingi, [OpenCitations](#) kabi axborot tizimlaridan mustaqil foydalanishga xizmat qildi.

Xulosa. Ta'lim tizimiga so'rovnoma asoslangan tadqiqotdan foydalanishni amalda ko'rib chiqib, shuni ta'kidlash mumkinki, ta'lim tizimida o'qitilayotgan har bir fanning har bir mavzularini mazkur tadqiqot asosida loyihalashtirilsa ta'lim oluvchilarimizning qiziqish va ehtiyojlari asosida darslarni loyihalashtirish imkonini beradi.

Adabiyotlar

1. Как проводить анкетирование. Слайд 1
2. Лекция 9. Опросные методы и их использование. Лекция 9. Опросные методы и их использование
3. Метод исследования-анкетирование. Статья: Метод исследования-анкетирование. - начальные классы, прочее
4. Методология опроса. Survey methodology - Wikipedia
5. Тема 3.7 Опросные методы исследования. Тема 3.7 Опросные методы исследования